

Tekst: Femke van den Berg • Fotografie: ©Jan Scharfman

Taaldomeinen in samenhang

“Het taalonderwijs wordt er leuker van”

In het taalonderwijs worden de verschillende vakonderdelen tamelijk los van elkaar gepresenteerd en onderwezen. Met het project *Taaldomeinen in samenhang* onderzoekt SLO hoe het anders kan. “Als je verschillende domeinen in samenhang aanbiedt, raken leerlingen gemotiveerder en ervaren leerkrachten minder tijdsdruk. Taallessen worden er leuker en effectiever door.”

Uit onderzoek (PPON-peilingen) blijkt dat basisschoolleerlingen gemiddeld zo'n zes uur taalonderwijs krijgen per week. “Dat zijn dan de uren die leerkrachten echt uit hun taalmethode werken”, vermoedt Madeleine Gibson, leerplanontwikkelaar bij SLO. “In die methoden wordt het schoolvak taal - Nederlands - doorgaans vrij ‘verkaveld’ aangeboden. Dat wil zeggen, dat de verschillende vaardigheden/domeinen - lezen, schrijven, luisteren en spreken/gesprekken voeren - nogal losstaan van elkaar. Leerlingen maken soms invuloefeningen of geïsoleerde woordenschatjes, waarin zij nieuwe woorden leren zonder die ooit te zijn tegengekomen of zonder ze toe te passen in een

gesprek of tekst.” “In de meeste taallessen ontbreken een betekenisvolle context voor taalgebruik en een communicatief doel”, vult Gibsons collega Joanneke Prenger aan. “Bovendien treedt er veel herhaling van de lesstof op doordat de instructie vaak per domein opnieuw wordt gegeven. Verder is er weinig aandacht voor hoe taaltaken aangepakt worden. Ook zien we dat sommige onderdelen behoorlijk veel aandacht krijgen. Bijvoorbeeld: spelling, het lezen van zakelijke teksten en traditionele grammatica. Andere onderdelen worden juist wat verwaarloosd: fictie/literatuur, mondelinge taalvaardigheid en schrijfonderwijs.”

Weinig transfer

Volgens Prenger en Gibson wordt er in het taalonderwijs onvoldoende rekening mee gehouden dat taalvaardigheden zich in samenhang met elkaar ontwikkelen. “De vier taalvaardigheden beïnvloeden elkaar. Mondeling taalvaardigheid is bijvoorbeeld een belangrijke basis voor de ontwikkeling van de schriftelijke taalvaardigheid.” Beide leerplanontwikkelaars stellen dat ‘verkaveld taalonderwijs’ ertoe leidt dat transfer tussen verschillende vakonderdelen (het ophalen van eerder opgedane kennis en die toepassen in een nieuwe situatie) vaak niet tot stand komt. Gibson geeft een voorbeeld van lezen en schrijven in het basisonderwijs, en beschrijft een situatie waarbij transfer uitblijft: “Stel, een leerling leest een verhaal. Daar staat waarschijnlijk een titel boven. Dat een leerling die titel leest, wil echter niet zeggen dat hij er ook zelf aan zal denken om een titel te zetten boven verhalen die hij schrijft.” Prenger: “Sommige leerlingen zullen ‘uit zichzelf’ wel tot transfer komen, zonder expliciete instructie. Maar voor veel leerlingen geldt dit niet. Die doorzien bijvoorbeeld niet dat de kenmerken van een overtuigende leestekst overeenkomen met die van een overtuigende tekst die zij zelf moeten schrijven.” Prenger en Gibson stellen dat het ‘versnipperde’ taalonderwijs ook leidt tot motivatieproblemen bij leerlingen en tot tijdsdruk bij leerkrachten. “Leerlingen vinden al die losse lesjes en oefeningen vaak doodsaaï en snappen niet wat het nut hiervan is. Ze zien niet in wat ze er in de praktijk aan kunnen hebben. Leerkrachten ervaren dat hun programma erg overladen is. Ze lijken over het algemeen tijd te kort te komen om alle vaardigheden diepgaand aan de orde te stellen. Er zou veel tijds- én leerwinst geboekt kunnen worden door onderdelen van het curriculum in samenhang aan te bieden.”

“Taalvaardigheden ontwikkelen zich afhankelijk van elkaar.”

Voorbeelden

Prenger geeft een voorbeeld van hoe dit kan werken: “Collega Mariëtte Hoogeveen heeft schrijflessen ontwikkeld waarin leerlingen leren schrijven met *peer response*, een voorbeeld van een procesgerichte aanpak van het schrijfonderwijs. De kern is dat leerlingen elkaar helpen tijdens de verschillende fasen van het schrijfproces - plannen, formuleren en reviseren - door ‘response’, oftewel commentaar, te geven op elkaars teksten. Leerlingen krijgen instructie in linguïstische kenmerken van teksten: ze leren bijvoorbeeld welke rol tekstkenmerken, zoals indicatoren van tijd en plaats, spelen in leesteksten. Daarna oefenen ze met deze tekstkenmerken voordat zij ze gaan toepassen in de

Brochure voor het vo

Voor het voortgezet onderwijs is een brochure ontwikkeld: een praktisch hulpmiddel voor leraren Nederlands die meer samenhang tussen hun lees- en schrijflessen willen aanbrenge. Ook geeft deze enkele voorbeelden van hoe dit samenhangende onderwijs eruit kan zien (www.nederlands.slo.nl/gls). Deze brochure kan leerkrachten in het basisonderwijs ook inspiratie bieden.

teksten die ze zelf schrijven. Zo leren ze om met de ogen van lezers naar hun eigen tekst te kijken; ze vragen zich af of de tekst begrijpelijk is voor de lezer. In de tekstbesprekingen reflecteren ze als schrijver en lezer op de tekst en op de manier waarop de schrijver het schrijven heeft aangepast.”

“We willen de overladenheid van het taalonderwijs juist verminderen.”

Verkennd onderzoek

In het project *Taaldomeinen in samenhang* verkent SLO hoe de domeinen/vaardigheden meer met elkaar verbonden kunnen worden via de instructie. “We doen nu een literatuurstudie en een analyse van veelgebruikte taalmethoden en lesmaterialen voor het basisonderwijs”, vertelt Gibson. “We zoeken in de methoden naar voorbeelden van samenhang tussen domeinen. En we willen bekijken waar en hoe we leraren kunnen helpen om in hun aanbod zelf samenhang aan te brengen, door aan te geven waar de raakvlakken zitten tussen de domeinen. Uiteindelijk is het streven om de verschillende taalvaardigheden binnen het taalonderwijs met elkaar te verbinden op het niveau van de didactiek, via de instructie. De leerkracht benoemt dan welke kennis en vaardigheden uit het ene domein leerlingen kunnen inzetten bij het leren van nieuwe kennis en vaardigheden in het andere domein. Zo kan het leerlingen in de instructie al duidelijk worden wat de samenhang is tussen de verschillende vaardigheden en kan transfer worden bevorderd.”

Prenger en Gibson benadrukken dat het niet nodig is om altijd alles in samenhang aan te bieden. “Je moet kijken wanneer dit een meerwaarde heeft. Dit zal niet altijd het geval zijn. Als een leerling bijvoorbeeld steeds struikelt op hetzelfde onderdeel, kan het handig zijn hem dat apart te laten oefenen”, aldus Gibson.

Om leraren bij het aanbieden van ‘taaldomeinen in samenhang’ te ondersteunen, ontwikkelt SLO handreikingen en voorbeeldmateriaal. Tijdens het gehele traject trekt SLO intensief op met leerkrachten. Waar hebben zij behoefte aan? Wat zijn hun pareltjes uit de praktijk? En wat zijn hun valkuilen?

^ Joanneke Prenger en Madeleine Gibson

slo 24

Meer tijdwinst, meer plezier

Uiteindelijk doel van het project *Taaldomeinen in samenhang* is dat leerkrachten zich bewust worden van het belang van het aanbieden van taalvaardigheden in samenhang en dat ze daarna gaan ervaren wat het oplevert om dit te doen. “We willen hen niet opzadelen met extra werk. Integendeel”, zegt Prenger. “We willen de overladenheid van het taalonderwijs juist verminderen. We willen laten zien dat leerkrachten - gebruikmakend van hun eigen lesmateriaal, maar met een andere didactiek - de samenhang tussen verschillende domeinen zichtbaar kunnen maken. Door gericht aandacht te besteden aan de samenhang, kan de transfer van kennis en vaardigheden bij de leerlingen beter verlopen en kunnen leerkrachten meer bereiken én tijdwinst boeken.

Het op deze manier aanbieden van taaldomeinen sluit bovendien beter aan bij de natuurlijke manier van taalleren van kinderen. Doordat leerkrachten taal in een meer betekenisvolle context aanbieden, kunnen leerlingen er meer plezier in krijgen. Ze snappen beter waarom ze bepaalde dingen moeten leren; hun motivatie zal toenemen. En daardoor zullen leerkrachten uiteindelijk ook meer plezier ervaren.”

Meer informatie?

Mail naar Joanneke Prenger, j.prenger@slo.nl

Wettelijke kaders

In het Referentiekader Taal wordt aangestuurd op samenhang. Weliswaar zijn de vier taalvaardigheden (lezen, schrijven, spreken/gesprekken worden en luisteren) gekoppeld aan een indeling in (sub)domeinen, maar deze is vooral bedoeld om de vaardigheden beter te kunnen beschrijven en niet om alle (sub)domeinen afzonderlijk in lesjes aan te bieden. Ook in de rationale van de Kerndoelen staat expliciet de wens genoemd tot coherentie en samenhang. Het streven naar samenhang sluit bovendien aan bij het eindadvies van het Platform Onderwijs2032.